

УДК 316.77:[02:378(477)]

Вікторія Євгенівна Сошинська,
кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент кафедри бібліотекознавства та інформології
Київського університету імені Бориса Грінченка
v.soshynska@kubg.edu.ua

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАЦІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ, БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ

Мета роботи – розглянувши генезис наукових досліджень соціально-комунікаційних процесів, уточнити поняття професійної комунікації та обґрунтувати необхідність формування комунікаційних компетенцій у магістрів спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» через викладання відповідних навчальних дисциплін. **Методологія** дослідження полягає в застосуванні системного підходу, зіставленні різних теорій комунікації, використанні методів абстрагування та узагальнення. **Наукова новизна роботи**: подано авторське визначення терміну «професійна комунікація», розкрито вплив викладання дисципліни «Наукові комунікації» на формування комунікаційних компетенцій майбутніх фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи. **Висновки**. Невід’ємним компонентом формування комунікаційних компетенцій у магістрів спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» є викладання дисципліни «Наукові комунікації».

Ключові слова: наукова комунікація, професійна комунікація, професійні компетенції, навчальні плани, дисципліни.

Виктория Евгеньевна Сошинская,
кандидат наук по социальным коммуникациям,
доцент кафедры библиотекovedения и информологии
Киевского университета имени Бориса Гринченко

ФОРМИРОВАНИЕ КОММУНИКАЦИОННЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ИНФОРМАЦИОННОГО, БИБЛИОТЕЧНОГО И АРХИВНОГО ДЕЛА

Цель работы – проанализировать генезис научных исследований социально-коммуникационных процессов, уточнить термин «профессиональная коммуникация», обосновать необходимость формирования коммуникационных компетенций у магистров специальности 029 «Информационное, библиотечное и архивное дело» посредством преподавания соответствующих учебных дисциплин. **Методология** исследования состоит в применении системного подхода, сравнении разных теорий коммуникации, использовании методов абстрагирования и обобщения. **Научная новизна работы**: приведено авторское определение термина «профессиональная коммуникация», раскрыто влияние преподавания дисциплины «Научные коммуникации» на формирование коммуникационных компетенций у будущих специалистов информационного, библиотечного и архивного дела. **Выводы**. Неотъемлемым компонентом формирования коммуникационных компетенций у магистров специальности 029 «Информационное, библиотечное и архивное дело» является преподавание дисциплины «Научные коммуникации».

Ключевые слова: научная коммуникация, профессиональная коммуникация, профессиональные компетенции, учебные планы, дисциплины.

*Viktoriia Soshynska,*PhD in Social Communications,
Associate Professor of Library and Information Science
Department of Borys Grinchenko Kyiv University

MODELLING OF COMMUNICATION COMPETENCES OF FUTURE SPECIALISTS IN INFORMATION, LIBRARY AND ARCHIVE FIELD

Purpose of Article. To analyze the genesis of scientific research on social and communication processes, to clarify the «professional communication» definition, to justify the need for the modeling of communication competencies for masters of specialty 029 «Information, Librarian and Archive Science» through the teaching of relevant academic disciplines. **Methodology.** The methodology of the research consists of applying the system approach, comparing different communication theories, using methods of abstraction and generalization. **Scientific Novelty.** The author defines «professional communication» and describes the influence of the discipline «Scientific Communications» teaching on the modeling of communication competences of the future specialists in information, library, and archive field. **Conclusions.** The teaching of the «Scientific Communications» discipline is an integral component of the modeling of communication competences for masters of 029 «Information, Librarian, and Archive Science» specialty.

Key words: scientific communication, professional communication, professional competences, academic plans, disciplines.

Актуальність теми дослідження. Глобалізація економіки, ринку праці, мобільність трудових ресурсів виносить на порядок денний необхідність зближення концепцій та шляхів реалізації бібліотечно-інформаційної освіти в Україні з європейською. Сучасна концепція «безперервного навчання» (Lifelong learning) невіддільна від теорії і практики наукової та професійної комунікації. Важливим підґрунтям подальшого професійного розвитку нинішніх студентів спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» є саме комунікаційні компетенції.

Мета дослідження – розглянувши генезис наукових досліджень соціально-комунікаційних процесів, уточнити поняття професійної комунікації та обґрунтувати необхідність формування комунікаційних компетенцій у магістрів спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» через викладання відповідних навчальних дисциплін.

Виклад основного матеріалу. Процес комунікації є системоутворюючим елементом суспільного буття, а людське спілкування визнається надзвичайно суттєвим чинником усіх суспільних процесів. Теорія комунікації найчастіше звертається саме до соціального значення комунікації: характеризує розмаїття зв'язків та відносин у людському суспільстві.

Дослідження соціально-комунікаційних процесів мають як свою історію, так і суттєві

теоретичні й практичні результати, що були отримані у межах існуючих шкіл та концептуальних напрямів, дослідницьких парадигм та наукових (соціальних) підходів. Починаючи з ХХ ст., у межах різних соціальних наук здійснювалися дослідження, що нині відносяться до комунікативних. Комунікація, комунікативна діяльність, комунікативні відносини є постійним об'єктом вивчення та аналізу сучасної гуманітарної науки.

Проблематика комунікації, насамперед масової, набула академічного статусу, оскільки було загально визнано масштаб її впливу на свідомість та поведінку людей, на соціальну стабільність, а соціальні комунікації стали одним з важливих каналів просування знань у соціальному вимірі. Незважаючи на те, що історія комунікацій, власне, нерозривно пов'язана з історією людства загалом, принципово новими типами комунікаційних структур і процесів стало глобальне розповсюдження масових комунікацій у другій половині ХХ ст. Нові засоби зв'язку стимулювали створення нових форм і стилів вираження, соціалізації та управління.

Вивчення масової комунікації було викликане потребами суспільної практики і проводилось у трьох аспектах – теоретичному, прагматичному та експериментально-прикладному. Це була своєрідна реакція на актуальні політичні, економічні та соціальні

потреби, адже активізація досліджень масової комунікації вперше спостерігалася у США в 1940-х – на початку 1950-х рр. і була обумовлена внутрішніми та зовнішніми чинниками. Сильний вплив на американських та європейських дослідників справили концепції Г. Ласуелла, викладені у працях «Комунікаційні дослідження в політиці» (1942) та «Структура і функції комунікації» (1948) [4].

У 1950–1960-х рр. філософи зверталися до наукових досліджень з проблем комунікації, що швидко розвивалися на той час, щоб опертися на комунікацію у своїх філософських системах. Традиції цих досліджень у 1980–1990 рр. продовжив, зокрема, видатний німецький соціолог та філософ Н. Луман. Він стверджував, що стосунки між людьми і, власне, суспільне життя неможливе без комунікації [5], його концепція комунікації заснована на твердженні про комунікацію як процес, що формує суспільство [6, 94].

Ученим була запропонована структура комунікації, яка складається з трьох компонентів: повідомлення, інформації та розуміння. Найважливішим компонентом є інформація. Інформація у Н. Лумана – це не структура, а подія, яка має початок і кінець, є елементарною ланкою комунікаційного процесу, має тимчасове походження і не може бути переглянута чи відмінена [5, 194]. Повідомлення – найдинамічніший елемент комунікації, це – дія, обумовлена тимчасовим характером процесу комунікації. Повідомлення надає комунікації початок і кінець у часі. Інформація може бути повідомлена, але не зрозуміла. Розуміння – останній елемент, який завершує комунікацію: комунікація здійснюється в той момент часу, коли здійснюється розуміння [6, 97].

Одним з найрозробленіших напрямів спеціальної комунікації є комунікації в науці. Вони розглядаються не просто як канал передачі інформації, а як складна соціально-інформаційна система, що має певні фундаментальні властивості і містить увесь обсяг існуючої інформації в науковому обігу. Вони є специфічною формою соціальних відносин, за яких відбуваються обмін інформацією, професійна взаємодія і взаємне стимулювання наукової діяльності. Сучасні наукові комунікації – це складний багатоконпонентний процес, що поєднує в собі

форми, види, канали, засоби комунікації та суб'єктів наукової комунікації.

Наукові комунікації загалом та комунікації вчених в окремих галузях наук є об'єктом досліджень різного спрямування: соціологічного, філософського, психологічного, лінгвістичного, інформаційного, бібліотекознавчого тощо. Вважається, що об'єктом спеціального аналізу комунікації в науці стали у 1960–1980-х рр. і здійснювалися, переважно, за двома напрямками: вивчення комунікацій вчених на основі документних засобів (формальні комунікації) та дослідження неформальних процесів у наукових комунікаціях.

Монографія О. Михайлова, А. Чорного, Р. Гіляревського (1976) є однією з класичних праць з теорії наукової комунікації. У ній в окремому розділі подано визначення і характеристику основних процесів наукової комунікації. Науковою комунікацією автори вважають сукупність процесів представлення, передання і отримання наукової інформації в людському суспільстві, що утворюють основний механізм існування та розвитку науки [1, 45].

Розроблений авторами перелік комунікаційних процесів до певної міри хвибує на дотримання принципів єдиної основи поділу понять. Водночас, заслуговує на увагу той факт, що такий поділ пов'язаний з характером здійснення процесів. Автори наголошують, що у всіх без винятку процесах наукової комунікації обов'язково бере участь сам вчений або фахівець і ступінь його участі у цих процесах залежить, переважно, від їх специфіки.

Аналізуючи процеси наукової комунікації, дослідники наголошують, що більшість з них мають яскраво виражений індивідуальний характер, тому вони не можуть бути відокремлені від дослідницької роботи і не можуть виконуватися за формальною методикою працівниками, які займаються лише вирішенням науково-інформаційних завдань у вузькому сенсі. Саме ця особливість процесів наукової комунікації дозволила американському соціологу Г. Мензелу об'єднати їх під загальною назвою «неформальні» процеси, на відміну від «формальних» процесів, заснованих на використанні наукових документів [1, 47].

Сучасні дослідження зарубіжних вчених поєднують професійні та ділові комунікації і

застосовують цей термін до всіх форм спілкування та відносин на робочому місці: як усних, так і документних, як безпосередніх, так і електронно опосередкованих [3, 6]. Особистісна комунікація, на їхню думку, включає неформальне спілкування, інтерв'ю, групові та командні зустрічі, інформативні брифінги та виступи, переконливі презентації та пропозиції з продажу. Електронно опосередковані комунікації включають телефонні розмови, текстові повідомлення, відеоконференції, електронну пошту, миттєві повідомлення, персональні та веб-сторінки компанії, використання можливостей Інтернету для ділової комунікації, наприклад, спілкування у соціальних мережах та електронної комерції.

Нині наукова комунікація набуває характерних рис трансдисциплінарності, що, своєю чергою, віддзеркалюється в освітній діяльності вищих навчальних закладів через підготовку освітньо-професійних програм та навчальних планів. Перелік навчальних дисциплін, логічна послідовність їхнього вивчення, очікувані результати навчання (компетентності), якими мають володіти здобувачі різних ступенів вищої освіти на відповідних рівнях, передбачає введення дисциплін, що вивчають теорію і практику наукової комунікації.

Підготовка фахівців за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» на другому (магістерському) рівні в Київському університеті імені Бориса Грінченка передбачає присвоєння професійної кваліфікації бібліотекар, бібліограф, архівіст. Термін навчання – 1 рік 4 місяці, розрахований на 3 семестри, загальна кількість кредитів ECTS – 90, обсяг обов'язкової частини – 60 кредитів, вибіркової – 30.

Освітня програма 029.00.02 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» орієнтована на навчання, побудоване на всебічному і послідовному формуванні і поглибленні професійних компетенцій у магістрантів у соціокультурній та інформаційно-комунікаційній сфері. Акцент зроблено на самостійній роботі, зокрема дослідницькій діяльності, передбачено написання магістерської роботи.

Відповідно до Навчального плану Університету Грінченка, навчальна дисципліна «Наукові комунікації» належить до обов'язкової

частини формування спеціальних (фахових, предметних) компетентностей магістрів за спеціальністю 029 та відповідає 6 кредитам, запланована на перший рік та перший семестр підготовки.

В освітньо-професійній програмі 029.00.02 викладено програмні компетентності, яких набувають маїстри: 11 загальних та 9 фахових; сформульовано 11 програмних результатів навчання. Так, до фахових компетентностей належать знання, розуміння та комунікаційна компетентність, дослідницькі навички, розв'язання проблем, управлінські навички, інформаційна компетентність, творчість та інноваційна діяльність, комунікація, організаційна компетентність, самоосвіта та підвищення кваліфікації.

У матриці відповідності програмних компетентностей компонентам освітньої програми та матриці забезпечення програмних результатів навчання відповідними компонентами освітньої програми дисципліна «Наукові комунікації» відмічена за всіма загальними і фаховими компетентностями та відповідає 8 з 11 програмних результатів навчання. Курс інтегрується з такими дисциплінами, як «Філософія інформації», «Управління електронними інформаційними ресурсами», «Теорія документно-інформаційних потоків», «Теоретико-методологічні засади бібліотекознавства, архівознавства та інформаційної діяльності», «Стратегічний менеджмент інформаційної діяльності».

Наукова новизна. Розглянувши різні підходи до вивчення комунікаційних процесів у професійному середовищі, ми вважаємо, що професійна комунікація є специфічною формою групових соціальних відносин, за яких відбувається обмін інформацією та професійна взаємодія фахівців тієї чи іншої сфери діяльності для виконання поставлених науково-виробничих завдань і досягнення необхідних науково-практичних результатів [2, 5].

З огляду на це, майбутні фахівці інформаційної, бібліотечної та архівної справи у процесі навчання мають набути комунікаційних компетенцій, тобто опанувати інтегративну цілісність знань і розуміння, що надалі посилить їхню професійну спроможність. І досягти означеного результату можливо, зокрема,

через вивчення дисципліни «Наукові комунікації», метою якої є створення у студентів системи теоретичних, методичних знань про наукові комунікації у сфері інформаційної діяльності, бібліотечної та архівної справи.

Висновки. Підсумовуючи, варто зазначити, що невід'ємним компонентом формування комунікаційних компетенцій у магістрів спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» є викладання дисципліни «Наукові комунікації», Магістрами набуваються

фахові (професійні) програмні компетентності, в т. ч. комунікаційна, науково-дослідна, інформаційна та організаційна. Майбутні фахівці повинні вміти здійснювати не тільки свою безпосередню діяльність, але й бути налаштованими на встановлення та розвиток професійних і наукових контактів; націленими на результативний обмін інформацією і вироблення стратегії взаємодії; на сприйняття та розуміння тих, з ким вони комунікують; здійснювати професійну комунікацію.

Список використаних джерел

1. Михайлов А. И. Научные коммуникации и информатика / А. И. Михайлов, А. И. Черный, Р. С. Гиляревский ; АН СССР, ВИНТИ. – М. : Наука, 1976. – 435 с.
2. Сошинська В. Є. Професійна комунікація як фактор розвитку книжкової галузі : автореф. дис. ... канд. наук із соціал. комунікацій : 27.00.03 / Сошинська Вікторія Євгенівна. – Київ, 2013. – 20 с.
3. Goodall H. L. Business and Professional Communication in the Global Workplace / H. L. Goodall, S. Goodall, J. Schiefelbein. – Third ed. – Boston : Wadsworth, 2010. – 308 p.
4. Laswell H. The Structure and Function of Communication in Society / H. Laswell // The Communication of Ideas / Harold D. Lasswell ; L. Bryson [ed.]. – New York : Harper, [1948]. – P. 37–51.
5. Luhmann N. Die Gesellschaft der Gesellschaft / N. Luhmann. – Frankfurt, 1997. – 1164 s. – Bd. 1 : 594 s., Bd. 2 : 570 s. – ISBN 3-518-58247-X.
6. Luhmann N. Was ist Kommunikation? / N. Luhmann // Luhmann N. Aufsätze und Reden. – Stuttgart, 2001. – 334 s.

References

1. Mikhaylov, A. I., Chernyy, A. I., Gilyarevskiy, R. S. (1976) Nauchnye kommunikatsii i informatika. Moscow : Nauka [in Russian].
2. Soshynska, V. Y. (2013). Professional Communication as a Factor for the Book Field Development. Kyiv [in Ukrainian].
3. Goodall, H. L. Goodall, S., Schiefelbein, J. (2010). Business and Professional Communication in the Global Workplace. Boston : Wadsworth [in English].
4. Laswell, H. (1948). The Structure and Function of Communication in Society. The Communication of Ideas. New York : Harper [in English].
5. Luhmann, N. (1997). Die Gesellschaft der Gesellschaft. Frankfurt [in German].
6. Luhmann, N. (2001). Was ist Kommunikation? Aufsätze und Reden. Stuttgart [in German].